

על האמריקניות של הלל בבלי

מאת גבריאל פרייל

בבלי האמריקני — האם באמת אפשר להכניסו לתחום מסגרת מלאכותית וצרה שכזאת? מעולם לא נחשב בין המשוררים שמשנתם הפיוטית נעוצה במסורת אמריקה מובהקת; כצייר נופה, כמסתכל ומאזן צדדיה ההיסטוריים והגיאוגרפיים, לא מצוי בו פרט לדברים בודדים בעלי משקל, משהו המייחד אותו כנושא אמריקניות בשירה העברית. אפרת, ליסיצקי, זילברשלאג טיפלו כידוע בהודים, בכושים, במידה מסוימת בגזעיותה, אם מותר לומר כך, של היבשת החדשה. אחרים גילו בדמויותיה ובטבע המוחש שלה את הקרוב לרוחם; וכל אחד העלה על הפד את אמריקה שלו, כפי יכולתו, אם כי לא תמיד הצליחו אולי לתפוס תפיסה מלאה וממצה את המיוחד שבה. אשר לבבלי, דומני שעשה מעשה מעניין מאד על ידי כך שייחד את הרקע האמריקני ואנשיו. אפילו שיריו הסיפוריים כ"מיסים וואודס", "דמויות בהרים", או "מורמון מספר", נושמים איזו אווירה יהודית שמעבר לים. זו באה לידי עיצוב נאה ושלם בניסוח הדברים עצמם ובנעימה תנכית שנצטרפה אליה, בדרך פלא, מן העיירה הקטנה, כפי שנחרתה לו בליבו של המשורר עוד בימי ילדותו. ראייתו היא ראייה אצילה, ערכיו מבוססים על מוסריות טהורה, בלתי מתפשרת. מרגישים כאן כמו-כן את האדם בעל המצפון הדן את העולם לכף זכות, למרות כל מיני סיוטים והרשעות שמקיפים אותו מדעת או שלא-מדעת, מכל הצדדים. מידת יהדות שופעת כל-כך לפנינו עד שדומה לפעמים שכוונתו של המשורר לא היתה לגבש את צביונה של אמריקה בכלל אלא להדגיש את האנושות הצרופה שלה הנובעת מן האמיתות המקודשות של ישראל. יש לציין, שגם בשיריו הליריים הקצרים המטפלים לכאורה בטבע המקום (כמו "על ברכת גיאורג", "במעברה לסטטן איילנד" ואחרים), חדר אותו יסוד עצמו בתוספת צערו האינדיבידואלי, המופשט או המוחשי, של המשורר. מסתפר, שהמסכת השירית הכללית קובעת גם את פרטי פרטיה, אך את האמריקניות השירה שאין תמורה לה כמעט שלא נציל ממנה, כאילו נעלמת היא מעינינו שעה ש"היהודיות" שבדברים עולה בהירה ומפורשת.

אמנם, מבצבצת כאן סתירה המפרכת אולי את הנחתנו; ומזור, שיחזק עם זאת מקבלת ההנחה תוקף חדש: בבלי לא לבד שאינו נוטה מן האמריקניות או מתעלם ממנה ביודעים ובלא-יודעים — יהדותו מרחיבה ומחזקת את משמעותה האידיאלית המקיפה של הארץ בה היכה שרשים עמוקים. ויהדות זו שלו, שיש

בה מן הפשטות הטובה, כינות הלב והפיכתון החמור, היא יהדות ליטאית במהותה ודומה באופן מפתיע ומאלף לאמריקניות הראשונית, המקובלת והאגדית גם יחד. רואים אנו כאן השפעת-גומלין מעניינת מאד. המשורר העברי כאילו העביר קו מקביל בין מחוז נעוריו שבו גדל וצמח ובין הסביבה החדשה שאת ערכיה קלט וטיפח. בין ערכים אלה תופסת מקום בראש השירה האמריקנית, והמשורר העברי דבק בה בהתלהבות רבה. תרגומיו משל אמי לאואל, רופרט פרוסט וקארל סאנדבורג מצטיינים בדיוקנותם, בנאמנותם למקור וביפיים הפיוטי המרוכז. מסתו על שירת אמריקה החדשה ב"התקופה" היא עבודה חלוצית חשובה שרעננותה לא פגה עדיין. היא מאירה את המעומעם ושוקלת בטוב-טעם את השיגיו של הפיוט האמריקני. אבל בבלי לא נתן לשירה זו להשתלט על יצירתו המקורית השתלטות מופרזת. עד כמה שכן הושפע ממנה, הרי היתה זו הקירבה ההדדית שבין דרכי מחשבה דומות, פעל כאן איזה מכנה משותף בגישה ובתפיסה. כך, למשל, מצוייה במסכתו של בבלי הישרנות ילידת השלימות הנפשית וכן גם התמימות הידענית, שהן מסימני ההיכר של רופרט פרוסט בתקופתו הראשונה; יש ולפעמים יהדד בשירים העבריים הניב המליצי הנמרץ והנוגע ללב המזכיר את ווייצ'ל לינדסיי; הליריקה הבשילה והמתגננת של לונגפילאו גם היא נותנת את אותותיה בשירי בבלי. אולם מובן מאליו, שמהותו העצמית של המשורר העברי בעינה עומדת על שקיפותה הקודרת, על מתינותה החוגגת ובעיקר אולי — על האהבה הגדולה הנרשמת ממנה.

אדם וישראל בפילוסופיה היהודית

ר' יהודה הלוי ראה את החווייה הדתית כמורכבת מגורמים שונים: היסוד הגזעי הישראלי, הגורם הגיאוגרפי — אדמת ישראל, קיום ציוני התורה האלוהית, מצד האדם, והיזמה האלוהית מהקוטב השני. וכך העלה הלוי את העקרון של החווייה הלאומית כמצע מתפזי של האמונה הישראלית וכנקודת ראשית ואחרית של תורת ישראל. — גישת הרמב"ם לבעייה הישראלית היא אחרת מזו של הלוי. הרציונליזם המימוני רואה את הערך העליון של האומה הישראלית לא בגורם הגזעי שלה, כי אם במטען הדעת שלה. בפרק הראשון של הלכות עבודה זרה בספר המדע, נותן הרמב"ם סקירה תמציתית של התהוות הדת הישראלית והאומה הישראלית, והוא מסיים במשפט חד וקצר: "ונעשית אומה יהודית את ד'". הוויית האומה מותנית בדעת שלה, הדעת הדתית המיוחדת. — — — וכך פזורים הגיונות בודדים על ישראל ועל מקומו בעולם, בהיסטוריה ובמשפחת העמים בכל ספרי המחשבה הישראלית, ורק בשלהי ימי הביניים ובעת החדשה ממש, קמו לנו שני הוגי גדולים, המהר"ל מפראג, והרב קוק, שהפכו את הדיון על ישראל למרכבת היסוד של מחשבתם והציעו לנו משנה מרוכזת על האומה הישראלית, שדבריהם משמשים כמוריד-דרך לשעה ולדורות.

הרב שמחה בונם אורבאך במאסף שנה בשנה. ספר שנה תשכ"ב, להלכה, למחשבה ולבעיות יהדות. יוצא לאור ע"י קרן אינית ויצחק וולפסון בשיתוף עם המחלקה הדתית של הקרן הקיימת לישראל, ירושלים, ערב ראש השנה, תשכ"ב, עמ' 225-226.